

Regionalt miljøprogram for Oslo og Viken 2019-2022

Fylkesmannen i Oslo og Viken

Innhold

Innledning.....	3
Del 1.....	3
Organisering, rammer og føringer.....	3
Prinsipper for prioritering av tiltak i Regionalt miljøprogram.....	4
Utfordringer og mål for Regionalt miljøprogram for Oslo og Viken	5
Prioritering av områder - forurensing	6
Prioritering av kulturlandskap	6
Skjøtselsråd	8
SMIL og drenering	9
Føringer for prioriteringer i de kommunale tiltaksstrategier for bruk av SMIL-midler.	9
Retningslinjer for fordelingen av SMIL-midler til kommunene.....	9
Retningslinjer for fordelingen av dreneringsmidler til kommunene	9
Miljøavtale.....	11
Regionale miljøkrav	11
Informasjon og veiledning- RMP, miljøkrav og Klima og miljøprogrammet.....	12
Del 2. Regionale miljøtiltak i Oslo og Viken.....	17
Kapittel 1 Innledende bestemmelser	18
Kapittel 2 Kulturlandskap	18
§ 4 Drift av bratt areal.....	18
Kapittel 3 Biologisk mangfold.....	20
Kapittel 4 Kulturminner og kulturmiljøer	23
Kapittel 5 Friluftsliv.....	24
Kapittel 6 Avrenning til vann	24
Kapittel 7 Utslipp til luft	30
Kapittel 8 Plantevern	31

Innledning

Regionalt miljøprogram (RMP) 2019-2022 for Oslo og Viken er utarbeidet av Fylkesmannen, og inkluderer en regional forskrift om Regionale miljøtilskudd for Oslo og Viken.

Målet for RMP er å bidra til å ivareta kulturlandskapet, begrense utslipp til luft og vann, samt økt jordliv, humusinnhold og bedre jordstruktur.

RMP er en del av Regionalt bygdeutviklingsprogram (RBU), hvor vårt felles mål er at landbruket i Oslo og Viken skal utnytte regionens markedsnærhet og særpreg på en bærekraftig måte for å øke mat- og skogproduksjonen og utvikle nye bygdenæringer.

Regionalt miljøprogram 2019-2022 for Oslo og Viken inneholder:

Del 1

- Organisering, rammer og føringer
- utfordringer og mål
- Prinsipper for prioritering

Andre miljøvirkemidler

- Miljøkrav
- SMIL og drenering – kriterier for prioritering
- Informasjon, veiledning og klima- og miljøprogrammet

Del 2

- Forskrift om regionale miljøtilskudd i jordbruket i Oslo og Viken

Regionale miljøtilskudd forvaltes av fylkesmannen gjennom Regionalt miljøprogram. De regionale miljøprogrammene skal gi en målretting av miljøinnsatsen i jordbruket utover det som er mulig gjennom generelle, nasjonale ordninger. Det er Fylkesmannen som vedtar Regionalt miljøprogram for Oslo og Viken, og programmet rulleres hvert fjerde år. Regionalt miljøprogram utarbeides i samarbeid med det regionale partnerskapet og fastsettes av fylkesmannen etter samråd med de respektive fylkeslagene til Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

Del 1

Organisering, rammer og føringer

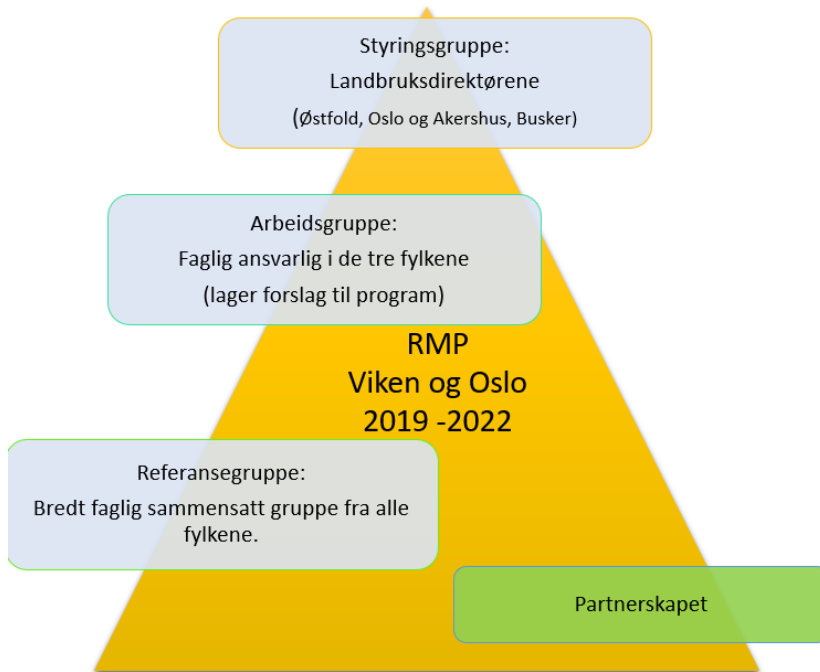
Alle tiltak det kan gis tilskudd til er hentet fra en nasjonal meny fastsatt av Landbruksdirektoratet. Nytt for programperioden 2019-2022 er at vilkårene for tiltak også er bestemt i menyen. Landbruksdirektoratets [Nasjonalt miljøprogram og nasjonale instruks om regionale miljøtilskudd i jordbruket](#) legger rammer og føringer for RMP.

Regionalt miljøprogram er utarbeidet i samarbeid med representanter fra næring og forvaltning i Østfold, Buskerud, Oslo og Akershus som tilsammen utgjør referansegruppa for RMP Oslo og Viken: Bondelag, Bonde- og Småbrukarlag, Landbruksrådgivningen, Fylkesmannens miljøvernavdeling, fylkeskommunenes representanter fra kulturminneforvaltning og vannforvaltning, representanter fra kommunene og vannregionene.

RMP fastsettes av fylkesmannen etter samråd med de respektive fylkeslagene til Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Vi har hatt to møter i en samlet referansegruppe,

og flere møter med representanter fra næringsorganisasjonene, med styringsgruppe og i arbeidsgruppa.

Organisering av arbeidet:

Prinsipper for prioritering av tiltak i Regionalt miljøprogram

Måletting	Forenkling	Lønnsomhet & agronomi
Midlene skal brukes der de har størst effekt	Ordninger som når flere mål prioriteres	RMP er betaling og kompensasjon for en ekstrainsats- og gjenspeiler kostnaden for miljøtiltaket
Lik tilstand skal ha like tilskudd/krav	Ordninger der det finnes tilsvarende nasjonale ordninger, nedprioriteres	Det skal lønne seg å være miljøvennlig
Der hvor gulrot ikke er nok og anbefalinger ikke fulgt, kan miljøkrav være en løsning	Det blir færre ordninger totalt og standardisering av ordningene	Miljøtiltakene skal optimalisere agronomien
De mest verdifulle kulturlandskapene prioriteres	Ordninger er utvalgt på bakgrunn av tilbakemeldingene i evalueringene i de respektive fylkene	Tiltakene skal være gjennomførbart i praksis
Vi har samme vektning mellom kulturlandskap og forurensing som det er i dag.		

Utfordringer og mål for Regionalt miljøprogram for Oslo og Viken

Område	Hovedutfordringer	Hovedmål
Kulturlandskap	Gjengroing av jordbruksområder Tap av kulturlandskapselementer	<ul style="list-style-type: none"> • Bidra til å holde kulturlandskapet åpent • Bidra til å ivareta særegne kulturlandskapselementer
Biologisk mangfold	Tap av biologisk mangfold og variasjon i jordbrukslandskapet	<ul style="list-style-type: none"> • Bevare og legge til rette for biologisk mangfold i et variert jordbrukslandskap
Kulturmiljøer og kulturminner	Tap av kulturminner	<ul style="list-style-type: none"> • Bidra til å bevare kulturminner og kulturmiljøer • Synliggjøre og øke bevisstheten rundt kulturhistoriske verdier i jordbrukets kulturlandskap
Friluftsliv og tilgjengelighet	UTGÅR	
Avrenning til vassdrag og kyst	Erosjon og avrenning av jord, næringsstoffer og plantevernmidler fra jordbruksarealer Jordpakking Redusert humusinnhold, jordstruktur og jordkvalitet	<ul style="list-style-type: none"> • Begrense erosjon og avrenning av jord, næringsstoffer og plantevernmidler fra jordbruksarealer for å bidra til god økologisk tilstand i vannforekomstene • Gjennomføre riktig gjødslingsstrategi i forhold til avling, vekst og driftsform • Forbedre jordkvaliteten
Klima- utslipp til luft	Tap av næringsstoffer (nitrogen, metan, ammoniakk og lystgass) til luft Lavere karbonlagring i jord Høyt CO ₂ -utslipp	<ul style="list-style-type: none"> • Gjennomføre riktig gjødslingsstrategi i forhold til avling, vekst og driftsform • Hindre tap av næringsstoffer fra husdyrgjødsel og kunstgjødsel. • Mer organisk materiale i jorda
Plantevernmidler	Helse- og miljørisiko ved plantevernmiddelrester på avveie	<ul style="list-style-type: none"> • Redusert bruk av kjemiske plantevernmidler • Forebygge og hindre at plantevernmiddelrester kommer på avveie

Prioritering av områder - forurensing

Marin grense utgjør det høyeste nivå havet har hatt på et sted etter at det ble fritt for is ved slutten av siste istid.

Bakgrunn for prioriteringen

Prioritering av områder i Oslo og Viken tar utgangspunkt i vannområder hvor deler av vassdragene har dårlig tilstand, og hvor landbruk er en viktig påvirkning.

Kartlegging av tilstand, påvirkning og grad av avrenning viser at følgende områder er spesielt utsatt: PURA (Bunnefjorden med Årungen- og Gjersjøvassdraget), Morsa, Haldenvassdraget, Oslo, Indre Oslofjord Vest, Øyeren, Leira og Nitelva, Hurdalvassdraget/Vorma, Isesjø, Glomma sør for Øyeren, Steinsfjorden, Sogna, Simoa, Drammenselva, Lierelva og Årosvassdraget.

Arealer med marin leire ligger generelt under 200 moh. og samsvarer stort sett med jordbruksarealene i nedbørsfeltene til vassdragene nevnt ovenfor. Overflateerosjon i åpen åker og løpserosjon i vassdragene er her særlige utfordringer.

I enkelte vannforekomster kan tilstanden være god til tross for at kartleggingen viser stor påvirkning fra landbruket. Den gode tilstanden er ofte resultatet av at det er gjennomført målrettede tiltak mot avrenning over flere år. I disse områdene er det følgelig viktig å videreføre miljøinnsatsen i jordbruket for å sikre at den gode tilstanden opprettholdes.

Registrert tilstand og avrenningsgrad vurdert opp mot arealbruk, satellittbilder og historiske data (bedret tilstand over tid), viser at jordbruksarealene under marin grense bør prioriteres i sin helhet. Det ble vurdert å foreta en mer spisset prioritering, der geografisk inndeling av prioriterte områder tar utgangspunkt i en større målestokk og strengere avgrensning. Denne modellen kunne ha bidratt til en høyere grad av geografisk presisjon, men ville samtidig medføre en utpreget fragmentering av prioriterte arealer. Oppstykingen av arealer i prioriterte og ikke prioriterte områder kunne gitt en u hensiktsmessig inndeling ut fra et driftsperspektiv. Samtidig vil det være en risiko for at manglende treffsikkerhet i datagrunnlaget friskmelder lokaliteter hvor reell tilstand er mindre god, og dermed burde ha blitt inkludert i prioriterte områder.

I Oslo og Viken prioriterer vi dermed jordbruksarealer under marin grense. Kart over prioriterte områder ligger i søknadsportalen for RMP, eStil og er tilgjengelig på Fylkesmannen.no.

[Lenke til kart for prioritert område forurensing](#)

Prioritering av kulturlandskap

Prioritering av kulturlandskap i Oslo og Viken tar utgangspunkt i områder på innmark og i utmark, hvor landbruksdrift har påvirket utformingen av landskapet og preget de kulturhistoriske, biologiske og estetiske verdiene.

Begrensede midler gjør at vi må prioritere de landskapene som i størst grad særpreger Oslo og Viken; fjell, kystlandskap og raviner, og i tillegg de kulturlandskapene som gjennom nasjonal kartlegging er utpekt til de mest verdifulle kulturlandskapene i vår region.

Prioriterte områder i Oslo og Viken er:

- Fjellområder over vernskoggrensa
- Øyer og holmer langs kysten og i innsjøer
- Ravinebeiter
- Verdifulle kulturlandskap, Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL)

Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) vil inngå i prioriterte kulturlandskapsområder når områdene er utpekt og kartlagt.

Fjellområder

Områder over vernskoggrensa er prioritert. Fjellområdene har store fôrressurser i utmark og innmark. Disse ressursene utgjør ofte en stor del av fôrgrunnlaget for husdyrproducentene i fjell- og dalbygdene, og bidrar til et robust jordbruk. Husdyrbesetningene blir stadig større. Ytelsene i melkeproduksjonen øker. Grovfôret må være lett tilgjengelig og ha god og jamn kvalitet. Desto større besetninger og høyere ytelse, desto mer utfordrende vil det være å ha dyr på beite uten at det går ut over ytelsen og kontroll på besetningen. Beiting innebærer kostnader til gjerding og tilsyn. Det gis økonomisk stimulans til beiting gjennom produksjonstilskudd, både på innmark og utmark. De siste årene har tilskuddssatsene for beiting økt, særlig for beiting i utmark. Dette har bidratt til å opprettholde antall dyr som går på beite i inn- og utmark.

Drift av fulldyrka og overflatedyrka jord i fjellet medfører ekstra kostnader til transport. Fylkesmannen mener at det er nødvendig med ekstra kompenserende tiltak, ut over produksjonstilskuddet, både til beite og slått i fjellet. Målsettinga er å opprettholde beiting i fjellet, og om mulig få flere dyr på beite i fjellet, samt å sikre at fulldyrka og overflatedyrka jord fortsatt blir holdt i drift.

Øyer og holmer langs kysten og i innsjøer

Arealene ligger ofte i gunstige klimamessige områder og representerer fôrressurser som ikke brukes fordi tilgjengeligheten kan være krevende. Områdene er potensielt attraktive friluftsområder, men står i fare for å gro igjen på grunn av manglende skjøtsel.

Ravinebeiter

Arealene er brattlendte, men ofte produktive. I tidligere tider var det svært vanlig å fulldyrke bakkene. Det kunne bare skje med betydelig manuell innsats og bruk av hest. Med økende mekanisering av jordbruket, har mye av ravinelandskapet blitt planert eller gått ut av drift. Det er viktig å bevare denne trua landskapsformen som særpreger kulturlandskapet i deler av Oslo og Viken. Ravinene kan brukes til beiting, hvis de blir skjøttet riktig. Ustelte ravinedaler som gror igjen med store trær og buskvegetasjon, kan erodere svært mye. Tilbakeføring til beiter og deretter en kontrollert beiting, kan stabilisere og forhindre mye av denne erosjonen. Dette er spesielt viktig i større ravineområder som drenerer til særlig leirjordspåvirkede vassdrag.

Verdifulle kulturlandskap, Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL) og Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA)

Flere av ordningene er begrenset til å gjelde verdifulle kulturlandskap (tidligere kalt helhetlige kulturlandskap), Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL) og Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA). Dette er kulturlandskap som er valgt ut av miljøvernmyndighetene og kulturminnemyndigheten i de enkelte fylkene. De er utvalgt på grunn av biologiske- og kulturhistoriske verdier som har kommet etter langvarig jordbruksdrift. Områdene er tilgjengelig for søker i eget kartlag i eStil, det elektroniske søknadssystemet for RMP.

Det blir utarbeidet kart som viser vernskoggrensa, verdifulle kulturlandskap, UKL og etter hvert også Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA). Ravinebeiter, stølsvoller og øyer og holmer har ikke egne kartlag.

[Lenke til kart for prioriterte områder- kulturlandskap](#)

Skjøtselsråd

Skjøtselsråd for slått av slåttemyr og slåttemark

Årlig slått, gjerne etter 1. august
Høyet bør bakketørkes etter slåtten
Vegetasjonen etter rydding og slått skal fjernes

Skjøtselsråd soner for pollinerende insekter

Så blomsterengblanding, gjerne stedeegne planter
Pionerblanding med honningurt, kløver og vikke kan kjøpes i storsekk. Se også forslag til blomstermeny her: <https://blomstermeny.no/>
Sonen kan gjerne være langs bekkefar, åkerkanter og veier, gjerne lysåpne.
Krattrydding mot dyrka mark kan på sikt åpne opp for mer blomstereng.
Ta vare et mangfold av trær og busker i kulturlandskapet, særlig selje og vier for å tilrettelegge for insektene tidlig om våren.

Skjøtselsråd ved skjøtsel av biologisk verdifulle arealer

Ved beite må beitetrykket holdes lavt, veiledende beitetrykk er 2 daa/dyreenhet
Beitearealet bør være ryddet for krattskog og hogstavfall, og ikke tilsås
Bevar et mangfold av trær, busker og andre elementer som steingjerder, rydningsrøyser, gruspartier eller liknende for å tilrettelegge for insekter

Les flere skjøtselsråd på miljordirektoratet.no

Skjøtselsråd ved skjøtsel av automatisk fredete kulturminner

Arealet bør ikke gjødsles eller sprøytes med plantevernmidler
Kulturminnemyndighetene kontaktes dersom kulturminnet ikke tidligere har vært skjøttet
Ved større tiltak bør det utarbeides skjøtselsplan i samråd med kulturminnemyndighetene
Fjern alt avfall fra klipping og rydding ut fra området for å unngå gjødsling.
Det skal ikke oppstå skader på graver eller i terrenget for øvrig, arbeidet utføres skånsomt og uten bruk av store maskiner.
Det bør beites skånsomt, slik at ikke overflaten skades.

På www.kulturminnesok.no ser du hva som er registrert av kulturminner på eiendommen din.

SMIL og drenering

For å få til en helhetlig satsing på miljøtiltak lokalt skal de fireårige tiltaksstrategiene for SMIL og RMP ses i sammenheng. RMP skal gjennom tilskudd til årlig skjøtsel og vedlikehold følge opp SMIL-tilskudd til investeringer innvilget av kommunen. RMP skal angi retningslinjer for fordelingen av SMIL-midler til kommunene. Fylkesmannen skal også bidra til at kommunene tar en aktiv rolle i prosjektprioriteringene for SMIL og stimulerer til felles satsinger på tvers av kommunegrensene.

Føringer for prioriteringer i de kommunale tiltaksstrategier for bruk av SMIL-midler.

- De kommunale tiltaksstrategiene skal prioritere tilskudd til områder med de største miljøutfordringene.
- I henhold til jordbruksavtalen, skal hydrotekniske tiltak prioriteres i leirjordsområdene. Det kan i tillegg komme føringer i jordbruksavtalen knyttet til prioritering av både klima, miljø og kulturlandskapstiltak.

Retningslinjer for fordelingen av SMIL-midler til kommunene

Fylkesmannen fordeler midler til kommunene etter følgende kriterier:

60% av midlene fordeles etter faste kriterier:

- Jordbruksareal
- Antall daa planert areal /hydrotekniske utfordringer

20% etter miljøutfordringer:

- Kommunens tiltaksstrategier, med tydelig prioritering av tiltak knyttet til store lokale utfordringer
- Særlige regionale og nasjonale miljø- og kulturlandskapsutfordring

20% etter aktivitet:

- Gjennomføringsgrad
- Rapportering og innmeldte behov/planer

Retningslinjer for fordelingen av dreneringsmidler til kommunene

Fylkesmannen fordeler midler til kommunene etter følgende kriterier:

70% av midlene fordeles etter faste kriterier:

- Andel jordbruksareal

30% etter aktivitet:

- Gjennomføringsgrad
- Rapportering og innmeldte behov

Innspill

- Hvis 100 % av dreneringsmidlene fordeles etter jordbruksareal, vil det være penger til overs i en kommune, mens rammen er brukt opp i en annen. Bør være tilgang på penger så lenge det er penger tilgjengelig i fylket. Fordele 60-80 % i januar, og resten på høsten når man ser hvor behovet er størst (flere innspill på dette).

- Ikke bruk § 34 «Vedlikehold av fangdam», bruk SMIL-midlene i stedet. Gjenspeiler vedlikeholdsarbeidets reelle kostnader bedre enn ved en sats basert på fangdammens areal (flere innspill på dette).
- Skeivt fokus: for mye på vannmiljøutfordringer – for lite på kulturlandskap, biologisk mangfold og restaurering av bygninger. Dette må kommunen få velge selv i forhold til lokale utfordringer.
- Bra at SMIL-midlene prioriteres til der det er størst miljøutfordringer, og at hydrotekniske anlegg prioriteres i leirjordsområder.
- Tilskuddssatsene bør harmoniseres. For eksempel har Marker brukt 50 % mens Aurskog-Høland har gitt 70 % tilskudd til hydrotekniske anlegg.
- Fornuftige kriterier, det belønner kommuner som gjør en god innats for å bruke SMIL-midlene (flere innspill på dette).
- Kan slå uheldig ut for verneverdige bygninger når RMP og SMIL skal sees i sammenheng. Er redd det kan gå ut over kommunens prioritering til verneverdige bygninger.
- Det må være mulig å prioritere hydrotekniske tiltak også utenfor leirjordsområdene.
- Omfordel midler ved slutten av året om noen midler ikke har blitt brukt til kommuner som har brukt opp sine midler og fortsatt har behov.

Miljøavtale

Det innføres miljøavtale. Formålet er å gjennomføre flere miljøtiltak på samme foretak, og at disse i kombinasjon skal gi større miljøgevinst enn enkelttiltak. Miljøavtalen skal bidra til å redusere avrenning av jord og næringsstoffer til vann, øke moldinnholdet, bedre jordstrukturen og å øke karbonbindingen i jord.

Innspill

Det kom så mange og omfattende innspill på fylkesmannens forslag til RMP-ordningen «Miljøavtale» at vi har samlet innspillene i et eget vedlegg bakerst i dette dokumentet (Vedlegg 1).

Regionale miljøkrav

Høyere tilskudd er ikke alltid tilstrekkelig virkemiddel for å nå miljømålene etter vannforskriften. I Oslo og Viken viderefører og spisser vi ordningen med regionale miljøkrav. Det innebærer at det stilles krav til bestemte jordarbeidingsrutiner og andre tiltak for jord på landbrukseiendommer som ligger i områder med erosjonsfare og innenfor nedbørsfelt til sårbart vassdrag eller kystområde. Forskrift om regionale miljøkrav er hjemlet i § 11 i jordloven.

Følgende kriterier ligger til grunn for prioritering av områder med miljøkrav:

- Områder med jordbruksproduksjon der arealavrenning fra jordbruk har stor påvirkning
- Områder med dårlig eller svært dårlig vannkvalitet og høyt innhold av jordpartikler i vannet
- Områder der vannkvaliteten er forbedret etter stor miljøinnsats
- Områdene har flere viktige brukerinteresser

Miljøkrav og virkeområde

Akershus og Østfold har områder som har hatt miljøkrav i flere år. Disse er godt innarbeidet. Inntil nå har det ikke vært områder i Buskerud der påvirkningene fra landbruket har blitt vurdert som så alvorlige at det har blitt fastsatt særskilte miljøkrav gjennom forskrift. Gjennom arbeidet med oppfølgingen av vannforskriften og regional vannforvaltningsplan blir kunnskapsgrunnlaget for vannforekomstene oppdatert. Dersom det viser seg at miljømålene ikke nås gjennom de tiltak som blir gjennomført som frivillige tiltak, kan forskrifter om regionale miljøkrav bli et virkemiddel som i større grad tas i bruk.

De ulike vannområdene som har hatt krav, har hatt egne forskrifter. Vi standardiserer nå kravene inn i *en* forskrift, og utvider kravene med punkt 1. Alle krav skal ikke gjelde i alle områder.

Arbeidet med Regionale miljøkrav er satt i gang og fylkesmannens miljøvernavdeling og vannregionmyndigheten jobber nå med å få en oversikt over de mest sårbare vannforekomstene ved å oppdatere kunnskapsgrunnlag. Det vil bli laget en ny forskrift for Regionale miljøkrav i Oslo og Viken, hvor forslag til virkeområder vil bli beskrevet. Ny miljøkravforskrift vil bli sendt ut på høring vinter/vår 2019 med 3 måneders høringsfrist. Ikraftsettingsdato for områder som allerede har regionale miljøkrav vil bli 1.1.2020, mens eventuelle nye områder vil bli omfattet av nytt regelverk fra tidligst 1.1.2021.

FRAMDRIFTSPLAN MILJØKRAV: Vi innfører miljøkravene trinnvis

1. Oversikt over mest sårbare vannforekomstene (oppdatert kunnskapsgrunnlag fra FM-miljøvern og vannregionmyndigheten).
2. Foreslå virkeområde i prioritert område i Ø og OA (avventer Bu, - forutsetter lokale prosesser)
3. Tilbud om rådgiving til alle som ikke tidligere har mottatt det i de mest sårbare vannforekomstene, som får regionale miljøkrav
4. Sende Miljøkravforskriften på høring – 3 mnd høringsfrist
5. Miljøkrav oppdateres ikraftsettsdato:
 1. For områder med miljøkrav i dag: 2020,
 2. Nye områder fra 2021. (sammenfaller med vannforvaltningsplanene)

Innspill (utdrag):

- Det er kun gode tilbakemeldinger på at det er bra med *en* felles forskrift
- Kravene må gjøres tydeligere og enklere, for å lette veiledning, forvaltning og kontroll.
- Veiledning, forvaltning og kontroll av kravene vil kreve ressurser fra kommunen.

Til krav 1-4: Mange innspill går på at dagens formuleringer er bedre når det gjelder punkt 2-4.

- Tydeligere, mere målrettet, definer bedre.
- Bruk konsekvent «vannforekomster» eventuelt «langs åpent vann».
- Bruk: Det skal være buffersone langs alle vassdrag som mottar avrenning fra jordbruksarealer
- Definer: erosjonsutsatt dråg, bredde på dråg, vannforekomst/vassdrag, «der vann samles og eroderer». Hvilke arealer gjelder dette?
- «Der vann samles og eroderes» er mere målrettet. Bør stå at det *kun* gjelder der vann samles og eroderer.
- Nytt forslag til formulering: Permanent grasdekke rundt nedløpskummer og gras eller annen erosjonssikring der det i tilknytning til hydrotekniske anlegg er utfordringer med erosjon. Forslagsvis kan det spesifiseres krav til minimum 4 meter gras rundt kum.
- Presiser: De lavestliggende jordbruksarealene innenfor 8 meter til vassdrag (6+2 meter) som mottar jordbruksavrenning
- Presiser at det ikke er krav om buffersone mot f.eks. avskjæringsgrøfter,
- Ca. 40 % av jordene er i dag leid areal - hvem skal betale utbedringen ved leiejord?
- Flomutsatt areal kan dra med seg næringsstoffer ut i vannforekomsten når vannet trekker seg tilbake, uten at det skjer vesentlig erosjon av jordpartikler.

Til krav 5:

- Flere varianter av: 50% av arealet i kl 3+4 kan høstharves, 60 % av areal i erosjonsklasse 3 + 4 m ingen/utsatt jordarbeiding. At kravet bare skal gjelde areal innen en viss avstand fra vannforekomster (for eksempel 100 m).
- Høstharving innen 20. september bør tillates dersom en har vegetasjonssone mot vassdrag og erosjonssikring i drågene.
- Lett høstharving bør ikke være tillatt uansett.
- Definer «tilsvarende jordarbeiding».
- Merk alternativet med lett og tidlig høstharving for å få i gang spillkorn og ugras om høsten og ny harving om våren før man sår, mange positive sider. Med erosjonssikring i dråg og langs vassdrag, og en eventuelt seineste frist for høstharvingen, mener vi at dette er fullt forsvarlig med hensyn til erosjon og vannmiljø.
- Konsekvensene for den enkelte gårdbruker ved innføring av miljøkrav punkt 5 vil være svært store på Romerike sammenlignet med andre vannområder som har miljøkrav knyttet til forbud mot høstpløying i erosjonsklasse 3 og 4 i Halden, Morsa, PURA og Isesjø. For mange gårdbrukere vil det ikke være noen skifter som ikke inneholder areal i erosjonsklasse 3 eller 4, og forbudet blir dermed i praksis et totalforbud mot pløying for den enkelte.
- Mange innspill: Vårpløying av stiv leire er utfordrende. Det blir fort mye klump med tilhørende ujevn oppspiring og dårligere etablering av åker.
- Etablering av kornåker uten plog er også utbredt, men dette krever mer bruk av plantevernmidler og en såmaskin som gir et godt såresultat selv med mye planterester på overflaten.
- Kravet om ingen jordarbeiding i erosjonsklasse 3 + 4 vil gi svært store begrensning på drift og negativ innvirkning på økonomi, som trolig ikke vil kompenseres av tilskuddet til ingen/utsatt jordarbeiding.
- Det er ikke gjort noen utredninger på konsekvenser for avlingsnivå, potensial for matproduksjon og økonomiske konsekvenser for gårdbrukere i områder med stor del av arealet i erosjonsklasse 3 + 4.
- Den økonomiske kompensasjonen ikke er stor nok slik at en del bønder fortsatt velger å pløye om høsten.
- Miljøkrav krever: omlegging av driftsopplegg, maskinpark og behov for økt lagerkapasitet for husdyrgjødsel. Jordbruket har behov for forutsigbare rammer og langsiktig planlegging.
- Viktig at informasjonsarbeid og miljøråd gjøres i forkant av innføring av miljøkrav.

Innspill til virkeområder:

- **Det bør i samarbeid med miljøforvaltningen arbeides videre med å vurdere i hvilke områder miljøkrav punkt 5 bør innføres.**
- Det er flere vannforekomster i vannområde Øyeren som oppfyller «kriterier for prioritering av områder med miljøkrav». Hele Øyeren bør ha krav 1-4.
- Bra med differensiering i Haldenvassdraget. Enningdalsvassdraget bør få samme miljøkrav som nedre del av Haldenvassdraget.
- Det bør på sikt også innføres miljøkrav på alle arealer som er prioritert.
- For Hølenelva/Drøbaksundet i Akershus bør det også innføres krav i samme nedslagsfelt i Østfold, all den tid fylkesgrensene opphører og ikke blir et naturlig skille.
- Rømua bør ha samme miljøkrav som Leira.
- Strengt miljøkrav i Rømua vil skade den positive holdningen.

- Harving høst og vår vil redusere dieselforbruk sammenlignet med tradisjonell jordarbeiding, og redusere CO2-utslipp. Høstharving binder mer karbon i topplaget. Dette er en klimagevinst, og det vil på lengre sikt resultere i bedre infiltrasjonsevne og mindre erosjon. Det blir helt feil at et miljøprogram skal sette stopper for dette jordarbeidingsystemet.
- Betydelig del av jordbruksarealet i Rømtua er i erosjonsklasse 3 og 4 (ca. 40 %).
- Miljøkravene vil redusere kornavlingene i området
- Betydelige areal langs Rømtua benyttes til såkornproduksjon, Det er satsing på å øke innenlands produksjon av såkorn.
- Ugras (særlig rotugras) vil fort bli enda mer problematisk. Vi tror slike miljøkrav vil bety mindre økologisk areal i området.
- Fylkesmannen bør vurdere å innføre kravene trinnvis. Veiledning til gårdbrukeren om miljøtiltak, og eventuelt høyere tilskuddssatser innen Regionalt miljøprogram (RMP), bør ledsage kravene.
- Det er ikke blitt tilbudt rådgivning til gårdbrukere i Rømtuas nedbørsfelt i Nes.
- Erosjonskartene som benyttes som grunnlag bør være bedre enn nåværende erosjonskart.
- Urimelig at noen har miljøkrav og ligger utenfor prioritert område.
- Vi registrerer at det ikke er forslag om å innføre noen regionale miljøkrav til bønder i dagens Buskerud fylke, mens mange områder i Østfold og Akershus får betydelige miljøkrav som får konsekvenser for gårdsdrifta.

Informasjon og veiledning: RMP, miljøkrav og klima- og miljøprogrammet

Målet med klima- og miljøprogrammet i fylkene og informasjon om miljøvirkemidlene i jordbruket er å bidra til å øke oppslutningen om miljøtiltakene i jordbruket og få rett miljøtiltak gjennomført på rett sted.

- Oppdatert informasjon om miljøtilstanden finnes på vannnett.no og miljøstatus.no.
- Oppdaterte tiltak for å imøtekomme de største miljø- og klimautfordringene finner vi på klimasmart landbruk.no og tiltaksportalen på NIBIO.no.
- Oppdatert informasjon om tiltaksgjennomføring for RMP og SMIL finnes på Fylkesmannen.no.
- Søknadsportal for klima- og miljøprogrammet er ny fra 2018 og heter Agros.

Oversikt over prioriterte mål for informasjons- og veiledningsarbeidet innen Regionale miljøtilskudd, miljøkrav og klima og miljøprogrammet:

Regionalt miljøtilskudd	Aktivitet:	Form	Ansvar:	Periode
Alle PT-søkere skal få informasjon om Regionalt miljøtilskudd	Vårbrosjyre om RMP- hva skal jeg tenke på før våronna?	Digital	Utarbeides av FM, til utsjekk i kommuner og næring	Vår 2019
	RMP-veilederen	Digital		Mars & august 2019
Statistikk over RMP/SMIL-oppslutning skal være oppdatert	Statistikk på FM-nett	FM.no	Seksjon for tilskudd/kontroll	April 2019
Vi skal ha gode kartløsninger for prioriteringer i RMP	Levende kart over prioriterte områder og miljøkrav	FM.no	Seksjon mat og jordbruk og GIS-koordinator	
Regionale miljøkrav				
Alle med miljøkrav skal få nødvendig informasjon om tilstand, tiltaksbehov og miljøkrav.	Skriftlig og på nett	Digitalt	Seksjon mat og jordbruk	Høst 2019/vår 2020
Klima- og miljøprogrammet				
1. Alle foretak innenfor områder med sårbare vannforekomster skal ha fått tilbud om miljørådgiving på foretaksnivå innen 2021	Støtte rådgiving i kommuner med særlige miljøutfordringer	Muntlig veiledning & utarbeidelse av SMIL-planer el.	Vannområder/landbrukskontor	2018-2022
2. Karbonlagring i jord og jordhelse skal være tema på samlinger og møter i næringen i hele Oslo og	Utredning og rådgiving	Møter, nettartikler mark-vandring	FMLA i samarbeid med NLR, NIBIO, LMD, mfl.	2018-2022

Viken		og samlinger		
3.Veiledning av tiltak knyttet til pollinerende insekter og lavere forbruk av glyfosat skal være tema i hele Oslo og Viken.	Møter, nettartikler markvandring og samlinger		FMLA i samarbeid med miljøvern-avdelingen	2018-2022
Økt oppslutning om miljøtiltak. Alle nye bønder skal kjenne til RMP og SMIL.	Utarbeide tiltaks-sjekkliste for nye bønder	På nett, og info fra kommunen	Kommune Næring NLR	2018-2022

Del 2. Regionale miljøtiltak i Oslo og Viken

Vi har prioritert følgende tiltak fra den nasjonale forskriftsmalen og forskriftsmenyen:

Miljøtema	Områder	Paragraf	Tiltak og tiltaksklasse
Kultur- landskap Kap. 2	*i prioriterte kulturlandskap	§ 4	Drift av bratt areal - helling 1:5 og 1:3
		§5	Drift av beitelag - sau/geit + hest /storfe
		§6	Beite av verdifulle jordbrukslandskap i innmark*
		§7	Beiting av verdifulle jordbrukslandskap i utmark *
		§8	Slått av verdifulle jordbrukslandskap *
§9		Skjøtsel av gårdsdammer	
Biologisk mangfold kap. 3		§10	Slått av slåttemyr og slåttemark
		§13	Skjøtsel av biologisk verdifulle arealer (kun beite)
		§15	Skjøtsel av styingstrær *
		§ 16	Soner for pollinerende insekter
Kulturminner og kulturmiljøer Kap. 4	§ 19	Drift av seter	
	§22	Skjøtsel av enkeltstående automatisk fredete kulturminner	
	§23	Skjøtsel av steingjerder, trekker og alleer*	
Friluftsliv Kap. 5		Utgår	
Avrenning til vassdrag og kyst Kap. 6	Prioriterte områder	§27	Ingen jordarbeiding - erosjonsrisikoklasse 1 -4
		§28	Gras på arealer utsatt for flom og erosjoner
		§29	Ingen jordarbeiding på flomutsatte arealer
		§30	Direktesådd høst Korn og oljevekster - erosjonsrisikokl. 1 -4
		§31	Såing av fangvekst som underkultur
		§32	Fangvekster sådd etter høsting
		§33	Grasdekt vannvei og grasstriper i åker
		§34	Grasdekt kantsone i åker
	§36	Fangdammer	
	Andre områder	§27	Ingen jordarbeiding - erosjonsrisikoklasse 1 -4
		§29	Ingen jordarbeiding på flomutsatte arealer
		§31	Såing av fangvekst som underkultur
		§32	Fangvekster sådd etter høsting
		§36	Fangdammer
Utslipp til luft Kap. 7	§38	Nedfelling eller nedlegging av husdyrgjødsel	
	§40	Spredning av husdyrgjødsel med tilførelssslange	
Plantevern- midler Kap. 8	§41	Ugrasharving i åker	
	§42	Ugrasbekjempelse i radkulturer	
Miljøavtale Kap. 9		§43	Miljøavtale

Forskrift om regionale miljøtilskudd i jordbruket, Oslo og Viken

Kapittel 1 Innledende bestemmelser

§ 1 Formål

Formålet med tilskudd etter forskriften er å bidra til å ivareta jordbruket sitt kulturlandskap, biologisk mangfold, kulturmiljøer og -minner, tilgjengelighet i jordbrukslandskapet, samt redusere bruk av plantevernmidler og utslipp til luft og avrenning til vann fra jordbruket.

§ 2 Virkeområde

Forskriften gjelder i Oslo, Akershus, Buskerud og Østfold fylke.

§ 3 Grunnvilkår

Tilskudd etter denne forskriften kan gis til foretak som har gjennomført tiltak på arealer de disponerer i søknadsåret. Foretaket må drive vanlig jordbruksproduksjon på én eller flere landbrukseiendommer, og må være registrert i Enhetsregisteret.

Beitelag kan søke tilskudd for drift etter § 5 Drift av beitelag. Med beitelag menes i denne forskriften sammenslutninger som er registret som samvirkeforetak eller forening i Enhetsregisteret, og som har til hovedformål å samarbeide om hensiktsmessige fellesløsninger innen beitebruk og god utnyttelse av utmarksbeite.

Kapittel 2 Kulturlandskap

§ 4 Drift av bratt areal

Det kan gis tilskudd for drift av jordbruksareal med hellingsgrad på 1:5 eller brattere, for å ivareta kulturlandskapet.

Omsøkt areal per foretak må være minimum 5 dekar.

Tiltaksklasse: overflatedyrka og fulldyrka med hellingsgrad 1:5 og 1:3, fruktdyrking 1:5.

Tilskuddet gjelder over marin grense, i hele Oslo og Viken. Tilskuddet gis ikke til beiting alene.

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill

- Det bør gis tilskudd også til arealer mindre en 5 daa (når dette arealet er i kombinasjon eller i sammenheng med andre arealer).
- Ett innspill som mener at det kun skal gjelde i Buskerud.
- Positivt at det skal gjelde i hele Viken og Oslo
- Stilles spørsmål om hva som ligger i drift, det må defineres nærmere.

§ 5 Drift av beitelag

Det kan gis tilskudd for drift av beitelag som oppfyller vilkårene i § 3b.

Beitelagene må ha minst to medlemmer, føre ukentlig tilsyn med dyra og årlig rapportere om driften til Fylkesmannen.

Tiltaksklasser: storfe/hest, småfe.

Tilskuddet utmåles per dyr sluppet på utmarksbeite.

§ 6 Beiting av verdifulle jordbrukslandskap i innmark

Det kan gis tilskudd for beiting for å opprettholde verdifulle jordbrukslandskap på innmark.

Ordningen skal gjelde for innmarksbeiter, overflatedyrka og marginale fulldyrka arealer på ravinebeiter, verdifulle kulturlandskap og innenfor verdifulle kulturlandskap.

Beitetrykket skal tilsvare 2 daa/dyreenhet.

Området skal være godt nedbeitet minst en gang i løpet av sesongen.

Beitetrykket skal være tilpasset beiteområdet på en slik måte at miljøverdiene ikke forringes.

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill

- Bør endre teksten «godt nedbeitet» til «arealet skal være godt nedbeitet minst en gang ıla sesongen».
- Bør definere som menes med «godt nedbeitet».
- Er det likt beitetrykk på innmark og utmark?
- Er fjellbygdene uteglemt som prioritert område innen kulturlandskap?
- Punkt 1 må utvidast slik at det står «Fjellområde og fjellbygde»
- Krevende å forvalte og skille mellom utmark og innmark og dette med inngjerding. Tilskuddet for beiting i raviner bør derfor gjelde for både fulldyrka areal og innmarksbeite (som i dagens ordning i Østfold). Flere innspill på dette.
- Tilskuddet må gjelde for flere områder, bør ha med det som gjelder for tidligere §18 i Akershus, dette er for snever prioritering.
- Alt innmarksbeite bør være med i prioriteringen.
*Spesielle områder som bør prioriteres med en høyere tilskuddssats:
Beiteområder med spesielle verdier innenfor landskapsvernområder og kartlagte naturtyper. Arealene skal være spesielt prioritert av kommunen for å ivareta den helhetlige landskapsverdien. (Kan spesifiseres i kommunens tiltaksstrategi)*
- Husk ravinebeiter, ikke ravinedaler
- Problemer med AR5 og definisjon

§ 7 Beiting av verdifulle jordbrukslandskap i utmark

Det kan gis tilskudd for beiting for å opprettholde verdifulle jordbrukslandskap i utmark.

*Tilskuddet gjelder for fjellområder over vernskoggrensa, øyer og holmer.
Beitetrykket skal være tilpasset beiteområdet på en slik måte at miljøverdiene ikke forringes.*

Tiltaksklasser: storfe/hest, småfe

Tilskuddet utmåles per dyr.

§8 Slått av verdifulle jordbrukslandskap

Det kan gis tilskudd for slått av fulldyrka eller overflatedyrka areal for å opprettholde verdifulle jordbrukslandskap.

Tilskuddet gjelder slått i fjellområder over vernskoggrensa og verdifulle kulturlandskap over marin grense (MG).

Omsøkt areal per foretak må være minimum 5 dekar.

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill

- Bør gjelde arealer under 5 daa også.
- Hva inngår i verdifulle jordbrukslandskap og hvor finnes disse?
- Slått av disse områdene bør ikke være senere en 15. juli for områder langt sør i regionen.

§ 9 Skjøtsel av gårdsdammer

Det kan gis tilskudd for slått, rydding eller beiting for å hindre gjengroing av gårdsdammer. Areal det gis tilskudd for skal ikke være gjødslet.

Tiltaksklasse: gårdsdammer

Tilskuddet utmåles per stykk.

Innspill

- Viktig med gode skjøtselsråd.
- Det virker misvisende når det står: «Areal det gis tilskudd for skal ikke gjødsles i søknadsåret.» Alternativ tekst: «Det skal ikke gjødsles rundt gårdsdammer hvor det mottas tilskudd for skjøtsel».
- Lite målrettet og vanskelig å kontrollere.
- Flere ønsker å beholde åkerholmer.
- Store trær og åkerholmer bør være med..

Kapittel 3 Biologisk mangfold

§ 10 Slått av slåttemyr og slåttemark

Det kan gis tilskudd for slått av slåttemark eller slåttemyr som er gjennomført slik at naturtypen blir ivaretatt eller forbedret. Arealet det gis tilskudd for skal ikke være gjødslet, jordarbeidet eller sprøytet med plantevernmidler. Arealene skal være registrert i miljødatabasen Naturbase.

Tiltaksklasse: svært viktig, viktig, lokalt viktig

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill

- Foreslår å ta bort ordet «søknadsåret» når det gjelder gjødsling og plantevernmidler.
- Frist for slått bør settes til 15. juli.

§ 11 Beiting av kystlynghei

Utgår

§ 12 Brenning av kystlynghei

Utgår

§ 13 Skjøtsel av biologisk verdifulle arealer

Det kan gis tilskudd for beite av biologisk verdifulle arealer som er gjennomført slik at det biologiske mangfoldet blir ivaretatt eller forbedret. Arealet det gis tilskudd for skal ikke være gjødslet, jordarbeidet eller sprøytet med plantevernmidler.

Det gis tilskudd til skjøtsel av hagemark og naturbeitemark registrert i Naturbase, som har markslaget innmarksbeite.

Antall dyr må tilpasses arealet på en slik måte at miljøverdiene opprettholdes. Området må være avbeitet i løpet av sesongen. Veiledende beitetrykk er 2 dekar/dyreenhet.

Omsøkt areal per foretak må være minimum 5 dekar.

Tiltaksklasse: beite.

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill:

- Bør inneholde også slått (positivt for plantesammensetningen).
- Slett «i søknadsåret».
- Slett «som har markslaget innmarksbeite» (Vil også kunne ha marginale beitearealer av fulldyrka og overflatedyrka arealer)
- Jordarbeiding, gjødsling eller sprøyting vil vera i strid med målsetjinga for ordninga dersom det blir utført på det omsøkte arealet – sjølv om det *ikkje* føregår i søknadsåret.
- Hva med de områdene som ikke er oppdaget enda?
- At det kun gis til markslaget innmarksbeite som definert i Naturbase, er en innskrenkning ift tidligere.
- Tiltaket bør hete «beiting av biologiske verdifulle arealer» da slått er ivaretatt under § 9. Det er viktig med en tydelig skille mellom § 6 og § 12. Naturbeitemark må spesifiseres bedre, gjerne vises som et eget kartlagt i Naturbase.

- Veiledende beitetrykk bør samsvare med tilskuddsberettiget beiteareal innen produksjonstilskudd.
- Hvordan kontrollere at området er «godt nedbeitet»? De fleste kontroller skjer i Nes i november
- Strandenger bør være med her.

§ 14 Skjøtsel av trua naturtyper

Utgår

§ 15 Skjøtsel av styvingstrær

Det kan gis tilskudd for styving av trær som er gjennomført på en skånsom måte slik at trærnes særpreg og biologiske mangfold blir ivaretatt.

Tilskuddet gjelder for skjøtsel av styvingstrær i verdifulle kulturlandskap og utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL)

Tilskuddet gis for det året treet blir styvet.

Tilskuddet utmåles per tre.

Innspill:

- Vi konstaterer at tørkesommeren 2018 viser at styvingstrær kan være en viktig fôrressurs, og et lite tilskudd til styving kan bidra til at kunnskap om utnytting av kulturlandskapet videreføres.
- Ordningen bør ikke utgå. Tilsvarende ordning som gjaldt for Oslo og Akershus (§ 18) bør videreføres. Det bør gis tilskudd for enkeltrær ikke oftere enn hvert 5 år. Står trærne samlet bør tiltaket betegnes som trekker og alleer (mer enn 4 trær). Det kan vurderes å innføre en begrensning for maks 50 trær hvert 5 år.

§16 Soner for pollinerende insekter

Det kan gis tilskudd for å så og skjøtte soner med pollinatorvennlige frøblandinger på jordbruksareal som er gjennomført slik at sonene har pollinatorvennlige blomster gjennom hele vekstsesongen. Arealet det gis tilskudd for skal ikke være gjødslet eller sprøytet med plantevernmidler.

Tiltaket gjennomføres i kombinasjon med grasdekte sone i åker (§31) og grasdekt vannvei (§32). Bredden på tiltaket tilsvarer vegetasjonssonen eller vannveien.

Tiltaksklasser: lav sats.

Tilskuddet utmåles per løpemeter.

Innspill:

- Ordningen i § 14 bør gjelde for hele fylket. Ordningen også skal gjelde for næringsfattige og skrinne områder på oversiden av dyrka marka og at arealet ikke kan være sprøytet de 5 siste årene.
- Må ha klare skjøtselsråd.

- Viktig å ta hensyn til ulike blomstringstidspunkter.
- Brede på sonene: 2-3 meter holder.
- Positiv motivasjon for de som har buffersoner, men ikke har husdyr, og derfor ikke har bruk for graset.
- Spesifisere/definere hva som er «pollinatorvennlige frøblandinger».
- Er dette kontrollertbart?
- Fuglekirsebær (*Prunus avium*) er også et gunstig treslag i denne sammenheng, også pga. det estetiske. Gjelder først og fremst Østfold, Follo, Romerike og Hurum/ Eiker/ Lier.

§ 17 Friarealer for gås i Trøndelag og Nordland

Utgår

§ 18 Tilrettelegging av hekke- og beiteområder for fugl

Utgår

Kapittel 4 Kulturminner og kulturmiljøer

§ 19 Drift av seter

Det kan gis tilskudd for drift av seteranlegg med melkeproduksjon. Produksjonsperioden skal vare minst fire* uker per sesong. Melken som blir produsert skal leveres til meieri eller foredles på setra. Produksjonen skal tilsvare minimum 45 liter kumelk eller 25 liter geitemelk i døgnet per seter.

Tiltaksklasser:

*Egen foredling - 4 uker**

Egen foredling - 6 uker

*Levering til meieri - 4 uker**

Levering til meieri - 6 uker

Tilskuddet utmåles per seter, fordelt på antall foretak som har dyr på setra.

* Vi viser til jordbruksavtalen fra 2018/2019 i punkt 7.10 «Ved produksjon på seter i 4-6 uker, kan det gis et lavere tilskudd.»

Innspill:

- Innspill går kun på 4 uker kontra 6 uker.

§ 20 Besøksseter

Utgår

§ 21 Skjøtsel av automatisk fredete kulturminner

Utgår

§ 22 Skjøtsel av enkeltstående automatisk fredete kulturminner

Det kan gis tilskudd for skjøtsel av enkeltstående automatisk fredete kulturminner etter lov av 6. juni 1978 nr. 50 lov om kulturminner § 4, som grenser til jordbruksarealer. Skjøtselen skal være gjennomført slik at kulturminnet er synlig i jordbrukslandskapet. Kulturminnet skal være registrert i kulturminnebasen Askeladden.

Tilskuddet gis til skjøtsel av gravhauger. Omsøkt antall gravhauger er maksimum 10 per foretak.

Tiltaksklasser: beite, slått/rydding.

Tilskuddet utmåles per stykk

§ 23 Skjøtsel av steingjerder, bakkemurer, trekker og alléer

Det kan gis tilskudd for skjøtsel langs *steingjerder, bakkemurer, trekker og alléer* som grenser til jordbruksarealer. Skjøtselen skal være gjennomført slik at kulturminnet er synlig i jordbrukslandskapet.

Tilskuddet gis innenfor verdifulle kulturlandskap og Nasjonalt utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL).

Tiltaksklasser: bakkemurer, steingjerder, trekker og alléer.

Tilskuddet utmåles per meter.

Innspill:

- Mange mener at det bør gjelde også for bakkemurer, trekker og alleer.
- Er det for strengt at dette kun gjelder innenfor helhetlig kulturlandskap?
- Noen mener at en kan fjerne hele ordningen.

§ 24 Skjøtsel av nyere tids rydningsrøyser

Utgår

§ 25 Skjøtsel av kulturhistoriske områder+

Utgår

Kapittel 5 Friluftsliv

§ 24 Vedlikehold av turstier i jordbrukslandskapet

Utgår

Innspill:

Fått noen innspill på at ordningen ikke bør utgå.

Kapittel 6 Avrenning til vann

For §27-§34: Med prioriterte områder menes alt jordbruksareal under marin grense (MG).

§ 27 Ingen jordarbeiding om høsten

Det kan gis tilskudd for arealer med korn, oljevekster, belgvekster, frøeng siste høstingsår, grønn gjødsling og grønnfôrvekster dersom arealet ikke jordarbeides om høsten. Arealet skal ikke jordarbeides før 1. mars året etter søknadsåret. Halmen på disse arealene skal ikke brennes.

Tilskuddet gis i hele område.

Tiltaksklasse: erosjonsklasse 1-4,

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill

- Positivt med tilskudd i erosjonsklasse 1.
- Korn/stubb med gjenlegg bør være inkludert.
- Begrepet «stubb» bør enten erstatte «ingen/utsatt jordarbeiding» eller inkluderes i tiltaksoverskriften i søknadsprogrammet og i veiledningsheftet.
Det kan vurderes om bokhvete og mais kan inngå i ordningen.
- Ekstra høy sats til jordbruksarealer innenfor 100 meter til kum, grøft, innsjø eller bekk som mottar overflatevann fra fulldyrket mark.

Ordninger som ønskes tatt inn:

- Ønskelig med tilskudd til lett høstharving.
- Utsatt omlegging av eng må inn i RMP, eventuelt være med under § 25.

§ 28 Gras på arealer utsatt for flom og erosjon

Det kan gis tilskudd for å dyrke flerårige vekster på åkerarealer som er særlig utsatte for flom og erosjon. Vekstene skal være godt etablert om høsten i søknadsåret. Ved fornying skal jordarbeiding og såing skje mellom 1. mars og 1. juli.

Tilskuddet gjelder innenfor prioriterte områder på flomutsatte arealer og/eller arealer i erosjonsklasse 3 og 4.

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill

- Bruk begrepet «areal utsatt for flom» eller «flomutsatt» eller «flomutsatte arealer» i stedet for flomerosjon.
- Bør kun gjelde flomutsatt areal nær vannforekomst.
- Siste setning erstattes med: «I tilskuddsåret skal det være grasdekke gjennom vinteren, og det skal ikke jordarbeides før 1. mars påfølgende år.»
- Tilskuddet bør også kunne gis til foretak som driver kun med grasproduksjon.
- Tilskuddet bør kunne tildeles til arealer som drenerer til kummer og rundt kummer.
- Ordningen bør kun berettige tilskudd til fulldyrket areal og eventuelt overflatedyrket, men ikke innmarksbeite.
- Vilkårene for tilskudd er uklare. Dersom tilskuddet ikke skal gjelde foretak som bare har gras, må dette gå fram tydelig i forskriften.

§ 29 Ingen jordarbeiding på flomutsatte arealer

Det kan gis tilskudd for flomutsatte og vassdragsnære arealer som ikke jordarbeides før 1.mars. Tilskuddet kan gis til arealer som oppfyller vilkårene i § 27 ingen jordarbeiding om høsten.

Tilskuddet gjelder for flomutsatt areal og/eller vassdragsnært areal inntil 50 meter fra vassdrag. Tilskuddet gis i hele område.

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill

På teksten fra nasjonal instruks

- Er dette et ekstra tilskudd ut over tilskudd til areal i erosjonsklasse 1?
- § 27 bør utgå.
- Tilskuddet bør utbetales i tillegg til tilskudd som oppnås i §25: foretaket har X daa i stubb, hvorav X daa er flomutsatt. Det er mest praktisk når tiltakene skal tegnes inn i kart, mer pedagogisk og forståelig. I tillegg gjør det det enklere å lese statistikk og sammenligne resultater med tidligere år.
- Grasordningene bør bli enklere. To ordninger kan erstatte tiltakene i §§ 26,31,32 og 33 (flom og erosjon, OG vannvei og buffersone).
- Forslag til ny tekst: «Det kan gis tilskudd for flomutsatt areal nær vannforekomst. Arealet skal ikke jordarbeides før 1.mars påfølgende år».
- Forslag til ny tekst: «Det kan gis tilskudd for flomutsatte og vassdragsnære arealer som ikke jordarbeides før 1. mars».
- Bør stå flomutsatte og vassdragsnære både i tittel og i beskrivelse av ordningene
- Forutsetter at det legges ei linje i kartet som muliggjør rett og enkel beregning. Aller helst en automatisk beregning der det er søkt på stubb innenfor 50 m. Opplever at flere ikke søker på et slikt ekstratilskudd da de enten ikke har forstått ordningen eller at det er for mye «knoting» med inntegning. Saksbehandler bruker mye tid på å rette opp i feil og tegne inn på nytt.

Innspill på fylkesmannens tekst

- Det bør ikke være noen avstandsbegrensning på flomutsatt areal.
- Begrepet vannforekomst bør brukes (samme som i punkt 4 i miljøkrav og paragrafene som omhandler avrenning til vann).
- Grasordningen bør gjelde i alle områder

§ 30 Direktesådd høstkorn og høstoljevekster

Det kan gis tilskudd for å direkteå høstkorn og høstoljevekster på arealer som ikke er jordarbeidet.

Tilskuddet gjelder innenfor prioritert område.

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill

- Det legges her ingen føringer for type jordarbeidingsutstyr. Kan skape uheldig rom for tolkning.
- Støttes uten vilkår om jordarbeidingsutstyr.
- Bør det legges føringer for utstyr som i gjeldende RMP?
- Ordninga bør ikkje avgrensast til under marin grense.

§ 31 Fangvekst som underkultur

Det kan gis tilskudd for fangvekster sådd sammen med korn, oljevekster og belgvekster. Tilskuddet kan gis til foretak som oppfyller vilkårene etter § 27 *ingen jordarbeiding om høsten*. Fangveksten skal være godt etablert om høsten, og skal ikke være hovedvekst året etter at den er sådd. Arealet skal ikke sprøytes med plantevernmidler eller gjødsles om høsten.

Tilskuddet gis i hele område.

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill

- Det bør åpnes for at fangvekster skal kunne sås med viftespreder i forbindelse med ugrasharving eller delgjødsling, så lenge fangveksten er godt etablert om høsten.
- Det bør være mulig å kunne så også litt etter kornet/veksten.
- Kravet om at fangveksten skal være godt etablert på høsten er fornuftig og tilstrekkelig til at bonden selv kan velge etableringsmetode så lenge det ikke jordarbeides.
- Ordlyden «sammen med» er brukt når det gjelder såing av fangvekst i åkervekster. Dette kan tolkes som «samtidig som». Mange bønder sår fangvekstene før åkerveksten har spirt, men det må også tillates å så med ugrasharv på 3-4 bladers stadiet. Begge metodene kan gi svært god etablering av fangvekster uten risiko for at fangveksten utkonkurrerer hovedveksten.
- Bør presiseres om tilskuddet kan gis i tillegg til «Ingen jordarbeiding om høsten (§25)».
- Bør presiseres at arealet ikke skal jordarbeides før 1. mars påfølgende år.

§ 32 Fangvekster sådd etter høsting

Det kan gis tilskudd for fangvekster sådd etter høsting av grønnsaker, poteter og rotvekster. Fangveksten skal være godt etablert om høsten, og skal ikke være hovedvekst året etter at den er sådd. Arealet skal ikke sprøytes med plantevernmidler og ikke gjødsles etter høsting av hovedveksten. Det kan tillates sprøyting i vekstsesongen mot floghavre, hønsehirse og svartstøtvier. Arealet skal ikke jordarbeides før 1. mars året etter søknadsåret.

Ved dyrking av tidligvekster, skal arealet ikke jordarbeides før 1.november.

Tilskuddet gis i hele område.

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill

- Fangvekster som sås etter tidlig høsting av korn bør også kunne godkjennes, ikke bare grønnsaker, poteter eller rotvekster.
- Dersom ikke dette er mulig ønsker Østfold Bondelag at å så fangvekster etter åkervekster skal bli ett av punktene under bokstav b i miljøavtalen (§ 41).
- Bruk av en viss andel N-fikserende vekster som del av fangvekstblandinga vil gjøre det unødvendig med tilførsel av nitrogen.
- Det kan være behov for å rette opp i enkelte næringsmangler og gjødsle noe i sammenheng med fangveksten. Dette gjelder nok særlig på lett jord.
- § 29 og 30: Disse paragrafene kan slås sammen. Ordningen bør ikke låses til fangvekster sådd som underkultur. Det bør også åpnes for fangvekster sådd rett før høsting eller etter høsting av hovedveksten.
- Det viktigste er at fangveksten blir godt etablert, og det kan stå som vilkår at den må være godt etablert innen utgangen av september. (NLR Øst)
- Det bør stilles krav til dokumentasjon (f. eks. innkjøp av frø, bilder) for at det skal være kontrollerbart.

§ 33 Grasdekte vannveier og grasstriper i åker

Det kan gis tilskudd for flerårig grasdekke i dråg på åkerarealer. Grasdekket skal ha en bredde på minimum seks meter. Vekstene skal være godt etablert om høsten i søknadsåret. Tilskudd kan også gis for grasdekke på tvers av fallet i lange hellinger. Grasdekket skal ha en bredde på minimum to meter.

Ved fornying skal jordarbeiding og såing skje mellom 1. mars og 1. juli.

Tilskuddet gjelder innenfor prioritert område

Tiltaksklasser: korn, potet/grønnsaker.

Tilskuddet utmåles per meter.

Innspill

- Kan med fordel sees i sammenheng med soner for pollinerende insekter. Skjøtselråd bør legge til rette for insekter og dyreliv.
- Grasveien bør kunne være 1-årig og kunne pløyes opp i våronna og såes på nytt i våronna/ vekstsesongen.
- Tilskuddssatsen for tiltaket er høgt, men ordningen er likevel lite brukt.
- Ikke ta med krav om å fjerne graset etter at det er slått
- Det bør gjøres en vurdering av § 31 opp mot § 32.
- Sonen bør også kunne legges til kanten av åkeren
- Bredden bør avgjøres av om det er prioritert område eller ikke.

§ 34 Grasdekt kantsone i åker

Det kan gis tilskudd for flerårig grasdekke langs kanten mot vassdrag på åkerareal. Sonen det gis tilskudd for skal ha en bredde på minimum åtte meter, målt fra vassdragets normalvannstand, der minst seks meter ligger på fulldyrka areal. Vekstene skal være godt etablert om høsten i søknadsåret. Arealene skal ikke gjødsles eller sprøytes, og skal slås,

beites eller pusses i søknadsåret. Ved fornying skal jordarbeiding og såing skje mellom 1. mars og 1. juli.

Tilskuddet gjelder innenfor prioritert område

Tiltaksklasser: korn, potet/grønnsaker.

Tilskuddet utmåles per meter.

Innspill

Oppsummert: Sonen må kunne gjødsles med nitrogen eller beitepusses.

- Bør ikke være høstekrav.
- Bør komme tydelig fram at sonen skal være tilsådd med grass og ligge inntil naturlig vegetasjonssone.
- §31 og 32 bør slås sammen til «Grasdekt sone i åker». Forvirrende med 2 så like ordninger!
- Må kunne gjødsle med nitrogen, dersom det skal høstes og brukes til fôr
- Fornyng hvert 3 år er bra – dette gjelder alle slike grasarealer.
- Navnet burde være «grasdekt kantsone i åker». Ordningen er vanskelig å forstå i seg selv - i tillegg er det forvirrende med et to meters grasdekke på tvers av fallet. Sistnevnte bør i tilfelle være en helt egen bestemmelse. Dette vil kunne skape forvirring og feilsøking.
- Det er ingen avgrensning på avstand til vann, (arealene skal ligge inntil påkrevd vegetasjonssone på minimum 2 meter mot vassdrag, men denne kan ofte være mer enn 2 m), dermed bør det vurderes om gjødsling og sprøyting kan tillates.
- Gjødslingskravet bør være likt for alle grasdekte arealer.

§ 33 Kantsone i eng

Utgår

Innspill

- Positivt tiltak som bør beholdes.
- Tiltaket vil kunne gi en fin samspillseffekt med pollinatortiltak (§ 14). Jo eldre eng, jo mer vil ofte villblomster etc. frø seg inn naturlig.
- Ved tilskudd vil gårdbrukere redusere gjødslinga mot bekken, men uten tilskudd vil hele jordet bli gjødslet likt. Bør kunne gjødsle for bedre kvalitet på graset.

§ 36 Fangdam

Det kan gis tilskudd for fangdam som er etablert på eller i tilknytning til jordbruksareal. Fangdammen skal ha tilfredsstillende renseseffekt.

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill

- Forslag til ny tekst: Se eget dokument med RMP-forskriften: Det kan gis tilskudd for vedlikehold av fangdam som mottar avrenning fra jordbruksareal (ev. er etablert for å redusere avrenning fra jordbruksareal).
- Krav til renseseffekt må defineres nærmere.

- Det bør kunne gis tilskudd til vedlikehold av fangdam også utenfor jordbruksareal. Dette gir også et godt signal ved nyetableringer av fangdammer, slik at det fortrinnsvis benyttes andre arealer enn jordbruksareal. Mange fangdammer ligger i randsoner, eller utenfor områder benevnt som jordbruksareal i AR5-kart blant annet også arealtypene skog og åpen fastmark.
- Fangdammen må ligge på selve jordbruksarealet (Buskerud Bondelag)
- Kontrollerbarheten av gjennomført vedlikehold er en utfordring.
- Ordningen bør tas ut av RMP, og at tilskudd til vedlikehold gjøres over de kommunale SMIL-midlene. Riktigere å ta utgangspunkt i de reelle kostnadene enn sats ut i fra arealflata på fangdammen.

Kapittel 7 Utslipp til luft

§ 37 Spredning av husdyrgjødsel om våren og eller i vekstsesongen Utgår

§ 38 Nedfelling eller nedlegging av husdyrgjødsel

Det kan gis tilskudd for spredning av husdyrgjødsel og biorest ved nedfelling eller nedlegging. Det skal minimum spres 5 kg total-Nitrogen i husdyrgjødsel per dekar. Arealet skal høstes eller beites etter siste spredning i søknadsåret. Husdyrgjødsel og biorest som er spredd ved nedlegging i åpen åker må moldes ned innen to timer.

Foretaket skal ha gjødslingsplan og skiftenoteringer som viser sprededato og gjødselmengde spredd per dekar.

Tilskuddet gis i hele området

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill

- Hvorfor krav om minimum 5 kg tot N per daa?
- Bør være minimumskrav (og maksimumskrav) for mengde husdyrgjødsel spredd per arealenhet. Kanskje minimum 2 tonn bløtgjødsel?

§ 39 Spredning av husdyrgjødsel med rask nedmoldning Utgår

§ 40 Spredning av husdyrgjødsel med tilførselsslange

Det kan gis tilskudd for spredning av husdyrgjødsel og biorest med tilførselsslange, som et tillegg til tilskudd etter §§38 nedfelling eller nedlegging. Foretaket må kunne dokumentere bruk av tilførselsslange.

Tilskuddet gis i hele området.

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill

- Satsen pr. dekar må spegle at bruken av tilførselsslanger inneber ein kostnad og meirarbeid for brukaren.
- Ikkje riktig at tilskotet **må** koplast opp mot utstyr for nedlegging eller nedfelling, da tilførselsslanger er agronomisk gunstig uansett.

Kapittel 8 Plantevern

§ 41 Ugrasharving i åker

Det kan gis tilskudd for ugrasharving i korn og frø til modning. Det gis ikke tilskudd dersom det benyttes ugrasmidler før høsting, unntatt ved sprøyting mot floghavre og hønsehirse, eller ved nedsviing av oljevekster og åkerbønne.

Arealer som Debio har klassifisert som karensareal eller økologisk drevet areal er ikke tilskuddsberettiget.

Tilskuddet utmåles pr dekar.

Innspill

- Bør også omfatte radrensing/ugrasharving på potet- og grønnsaksarealer.
- Bør gjelde alle åkervekster som erter, oljevekster og åkerbønner.
- «Det gis ikke tilskudd dersom det benyttes plantevernmidler før høsting.» foreslås strøket. Positivt tiltak. Urealistisk det ikke blir sprøytet i det hele tatt.
- Tidligere skulle ugrasharving føres i plantevernjournal. Bør videreføres for å kunne kontrollere tiltaket.

§ 42 Ugrasbekjempelse i radkulturer

Det kan gis tilskudd for mekanisk ugrasbekjempelse. Det gis ikke tilskudd dersom det benyttes ugrasmidler før høsting.

Arealer som Debio har klassifisert som karensareal eller økologisk drevet areal er ikke tilskuddsberettiget.

Tiltaksklasse: Mekanisk ugrasbekjempelse

Tilskuddet utmåles per dekar.

Innspill

- Urealistisk at det ikke blir sprøytet i det hele tatt.
- Teksten må endres til ugrasmidler, ikke plantevernmidler.
- Flamming må fortsatt være berettiget tilskudd, jf. ny mer effektiv teknologi
- Tiltaket er aktuelt både i konvensjonell og økologisk produksjon.
- Bør gis tilskudd til økologisk/karensår hvis ikke Debio gjør det (må sjekkes)
- Tidligere skulle ugrasharving føres i plantevernjournal. Bør videreføres for å kunne kontrollere tiltaket.

Kapittel 9 miljøavtale

§ 43 Miljøavtale

Det kan gis tilskudd for foretak som gjennomfører en kombinasjon av tiltak for styrket miljøinnsats.

Tiltaksklasse: Trinn 1 og trinn 2

Tiltaket utmåles pr dekar og gjelder det arealet tiltakene er gjennomført på

Trinn 1 gjelder for åkerarealer hvor det hovedsakelig dyrkes korn, potet eller grønnsaker. Gjennomføring av trinn 1 er en forutsetning for å søke på trinn 2. For å få godkjent tiltaket miljøavtale må trinn 2 a og/eller 2b gjennomføres.

MILJØAVTALE I OSLO OG VIKEN		
Trinn 1: Kombinasjon av avrenningstiltak i RMP	☒	Det er gjennomført miljøtiltak* på alt åkerareal som er utsatt for erosjon og avrenning (dvs. erosjonsklasse 3 og 4, i dråg, langs åpent vann og på flomutsatt areal). Potet og grønnsaksareal som oppfyller kravet etter § 32 skal være tilsådd med fangvekster.
Trinn 2a: Jordforbedrende tiltak - jordstruktur	☒	Pionerblanding eller tilsvarende frøblanding for bedre jordstruktur sås der det er åpen åker med jordstrukturproblemer og dreneringsbehov.
Trinn 2b: Jordforbedrende tiltak - organisk innhold	☒	Tilførsel av egenprodusert kompost brukes for å bedre jordstrukturen og øke det organiske innholdet i dyrka mark.

VILKÅR

*Miljøtiltak:

- Gjennom vinterhalvåret skal arealet være dekket med stubb (areal omfattet av § 27), gras, fangvekster, høstkorn etter lett høstharving, eller direktesådd.

*Pionerblandingstiltak:

- Gjelder for åpen åker med jordstrukturproblemer og dreneringsbehov
- Djup jordløsning på sommeren (når jorda er varm nok til å gi god rotutvikling), i forbindelse med etablering av såbed for pionerblanding eller tilsvarende frøblanding (se veileder)
- Plantebestanden skal stå fram til etter blomstring. Minimum to måneders veksttid
- Arealet kan ikke jordarbeides om høsten.
- Tiltaket er berettiget tilskudd kun hvert 4./5.år på samme areal, tilpasset driftsopplegget.

***Komposttiltak:**

- Kompost skal være egenprodusert eller produsert i samarbeid med naboer.
- Mengde kompost tilpasses plantenes gjødselbehov og spres minimum 2 tonn/daa.
- Tiltaket er berettiget tilskudd kun hvert 4./5.år på samme areal, tilpasset driftsopplegget.
- Komposten skal vendes slik at alt materiale omdannes og hygieniseres.
- Kompost skal ha temperaturlogg som viser temperatur over 55°C i mer enn tre dager.
- Opphavsmateriale skal dokumenteres i et råvaredokument.

Innspill

Det kom så mange og omfattende innspill på fylkesmannens forslag til RMP-ordningen «Miljøavtale» at vi har samlet innspillene i et eget vedlegg bakerst i dette dokumentet (Vedlegg 1).

Kapittel 10 Generelle bestemmelser

§ 44 Utmåling av tilskudd

Tilskuddet utmåles etter satser fastsatt årlig av fylkesmannen.

§ 45 Søknad

Foretak som søker tilskudd skal benytte søknadsskjema fastsatt av Landbruksdirektoratet. Søknadsfristen er 15. oktober. For beitelag som søker tilskudd etter [§ 5 Drift av beitelag] er fristen 15. november.

Ved for sent fremsatt søknad vil det tildelte tilskuddet bli redusert med 1 000 kroner per virkedag etter fristens utløp og opp til 20 virkedager. Søknader som innkommer senere enn 20 virkedager etter fristen vil ikke bli behandlet. Innvilget tilskudd utbetales til det foretaket eller beitelaget som fremsatte søknaden. Tilskuddet kan ikke overdras til eie eller pant.

§ 46 Administrasjon og dispensasjon

Fylkesmannen administrerer tilskuddene etter denne forskriften. Vedtak om tilskudd fattes av kommunen.

Fylkesmannen kan i særlige tilfeller dispensere fra vilkårene for å få tilskudd fastsatt i denne forskriften.

§ 47 Opplysningsplikt og kontroll

Søker av tilskudd plikter å gi alle opplysninger som kommunen, fylkesmannen og Landbruksdirektoratet finner nødvendig for å kunne forvalte ordningen.

Kommunen, fylkesmannen og Landbruksdirektoratet kontrollerer at utbetaling av tilskudd er riktige. Søker plikter å utlevere all bokføring, korrespondanse og opptegetninger som vedkommer tilskuddet. Opplysninger gitt i forbindelse med søknad om tilskudd kan også kontrolleres ved telling og måling på de eiendommer som foretaket benytter i driften.

§ 48 Avkorting av tilskudd

Dersom foretaket uaktsomt eller forsettlig har

- a) drevet eller driver sin virksomhet i strid med annet regelverk for jordbruksvirksomhet, eller

b) gitt feil opplysninger i søknaden som har eller ville dannet grunnlag for en urettmessig utbetaling av tilskuddet for seg selv eller andre, kan hele eller deler av det samlede tilskuddet som tilfaller foretaket avkortes.

Tilskuddet kan også avkortes dersom foretaket

- a) har oversittet de frister som kommunen, fylkesmannen eller Landbruksdirektoratet har satt for å kunne utføre sine kontrolloppgaver i medhold av [*§ 47 opplysningsplikt og kontroll*],
- b) har brutt bestemmelser i forskrift 1. juli 1999 nr. 791 om gjødslingsplanlegging, eller
- c) ikke har ført journal over plantevernmidler som foretaket har benyttet på arealene det søkes tilskudd for. Journalen skal inneholde opplysninger om navn på plantevernmiddelet som brukes, tidspunkt for behandling og dosen som er brukt, samt området og veksten som plantevernmiddelet ble brukt på. Tilskuddet kan også avkortes dersom foretaket ikke kan fremlegge slike journaler for de siste tre årene.

§ 49 Tilbakebetaling og renter mv.

Dersom foretaket som følge av manglende oppfyllelse av vilkår i denne forskriften eller av andre grunner har mottatt en utbetaling som ikke er berettiget, kan det feilutbetalte beløpet kreves tilbakebetalt fra mottakeren eller motregnes i senere utbetaling av tilskudd. Tilsvarende gjelder differansen mellom utbetalt beløp og redusert tilskudd som følge av vedtak om avkorting etter *§ 48 Avkorting av tilskudd*.

For tilbakebetalingskrav kan det kreves renter når kravet ikke innfris ved forfall. Ved grov uaktsomhet eller forsett kan renter kreves fra tidspunktet for utbetalingen av det urettmessige tilskuddet. Størrelsen på renten følger rentesatsen fastsatt med hjemmel i lov 17. desember 1976 nr. 100 om renter ved forsinket betaling m.m.

Krav fra offentlig myndighet som utspringer av foretakets jordbruksvirksomhet kan motregnes i senere utbetalinger av tilskudd til foretaket.

§ 50 Ikrafttredelse

Forskriften trer i kraft [*dato fastsatt av Fylkesmannen*]. Samtidig oppheves [*tidligere regional forskrift*].

Vedlegg 1: Innspill til miljøavtale

Vannområde Glomma sør:

- Positiv til Miljøavtaler. Ikke angitt virkeområde. Bør ikke gjelde for alle. Viktig med høye nok satser i prioriterte områder. Avtalene bør strekke seg over flere år - fordel for planlegging, kontinuitet og kontroll.
- Permanent grasdekke mot erosjon: «Flomerosjon» er et uklart begrep. Hva er forskjellen mellom kulepunkt 2 og 3? Hva er «godt etablert»? Hvordan vurdere om kravet er innfridd? Kommentar: Burde kulepunkt 4 og 5 vært skilt ut i et eget punkt, de skiller seg litt fra de øvrige.
- Hydrotekniske tiltak: Hva skal kreves ved kontroll? Retningslinjer for kontrollerende instans.
- Fangvekster: Ønsker mer informasjon/ veiledning om hva som er en pionerblanding, «krav» til pionerblanding, og tid før en kan dyrke noe på områder hvor dette er brukt.
- Egenprodusert kompost: Hva er riktig metodikk for egenproduksjon av kompost, hvilke basisprodukter er «lov» å bruke? Hvor streng er definisjonen egenprodusert, kan man f.eks kjøpe fra en nabo?
- Skjøtsel av kantsone mot vann: Det savnes noe mer veiledning på hva som kan inngå i skjøtselstiltak.
- Tiltak fastsatt i Vann-Nett. Gårdbrukere kjenner ikke til dette, tiltakene i Vann-Nett er for lite spesifikke til at de kan vises til på gårdsnivå.
- Jordforbedrende tiltak er mest relevant i Buskerud. I en «miljøavtale-meny» bør tiltakene dekke de viktigste problemstillingene knyttet til miljøutfordringer i hele den nye regionen. Det burde vært flere tiltaksvalg som går på avrenning til vassdrag, som er den største utfordringen hos oss.

Vannområde Leira-Nitelva:

- Positive til miljøavtale. Problemer ved kontroll. I første punkt bør det tilføyes «og andre hydrotekniske anlegg».
- Dekkvekster og pionerblanding må defineres klarere. Pionerblanding og kompost passer best for Buskerud. Akershus har ingen tradisjon for egenprodusert kompost.
- Forslag til tekst: «Arealene jeg driver ligger innenfor områder med regionale miljøkrav, og jeg overholder kravene».
- Punktet om Vann-Nett bør slettes. De fleste kjenner ikke til Vann-Nett, vanskelig å finne egen eiendom. Tiltakene opplistet der er ikke spesifikke nok.
- Jeg har utegang av storfe, og har kontroll på avrenningen fra området.
- Ønsker ett punkt om utegang av storfe, gir utfordringer i vannområdet med avrenning til vassdragene: - Jeg har utegang av storfe, og har kontroll på avrenningen fra området.

Vannområde Øyeren:

- Positivt til miljøavtale. Bytt rekkefølgen på trinn 1 og trinn 2, slik at trinn 2 er alternativet som omfatter flest tiltak.
- Tilskuddssatsene bør gjenspeile omfang, ekstrainsats og gevinst av gjennomføringen av flere tiltak i kombinasjon
- Ikke spesifisert noen tidsramme, for forutsigbarhet trengs flerårig avtale.

- Benyttes for å stimulere til ekstra tiltaksinnsats for gårdbrukere i prioritert område der det er spesielt behov for stor tiltaksinnsats, men det bør også være mulig inngå miljøavtale for arealer der det eventuelt ikke innføres miljøkrav.
- En miljøavtale bør inngås med kommunen i forkant av søknaden. Dette vil være mer forpliktende og søker vil være klar over vilkårene i avtalen.
- I forslaget til miljøavtale mangler redusert gjødsling og miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel, som nevnt i den nasjonale instruksjonen under §41 om miljøavtale.

Norsk landbruksrådgivning Øst:

- Anbefaler ikke å gå inn på ordning med miljøavtale. - lite målretta, ingen forenkling for gårdbrukeren, noen av punktene er de samme som i andre RMP-ordninger. Det blir en slags RMP nummer to. Noen av tiltakene kan heller være enkeltstående tiltak som de andre RMP-tiltakene
- Dersom det innføres er det derimot naturlig at dette vil gjelde prioriterte områder. Ved eventuell innføring bør det angis en varighet på miljøavtalen, - 3 år.
- Bytte om på trinn 1 og 2, så nr. 2 er mer omfattende. Det er mer pedagogisk.

a) Bytte ut ordet flomerosjon med flomutsatt. (Hva er flomerosjon? - Ikke et innarbeidet begrep.)

- Kulepunkt 2 og 3 noe sammenfallende. Forslag: slette kulepunkt 2.
- Grasdekke eller stubb på 60 % gjennom vinteren? Av totalareal, utsatt areal, eller vil erosjonsrisikoklasser være bestemmende?
- Høstkorn skal være godt etablert før innvintring. Vi anbefaler å innføre siste sådato: 15. september i nord og 20. september i sør.
- Hydrotekniske tiltak: spesifiser hva kontrollen innebærer.
- Hva går inn under nødvendig erosjonssikring? Grunneier/leietaker anbefales å trekke dette inn i jordleieavtaler.

b) Jordforbedrende tiltak. Dekkvekst er når man anlegger gjenlegg, for eksempel korn.

- Stryk ordet dekkvekst, bruk bare fangvekst. 10 % er for lite ambisiøst. "Fangvekster på 30 % av åpenåkerarealet."
- Hvorfor kun pionerblanding? Det foregår forsøk nå med ulike fangvekster. Sesongen med pionerblanding mister høstbar avling. Man kan dyrke en blanding av minimum fire arter, må være etablert innen utgangen av august. Ofte enn hvert 4 år.
- Kompost bør kunne brukes oftere enn hvert 4 år. Ikke så aktuelt for en ren kornbonde, men for grønnsaksprodusenter og de med talle. Åpne for kompost fra naboer eller andre, - for best mulig utnyttelse. Ikke låse seg til en komposteringsmetode, men heller kreve analyse av komposten.
- Skjøtsel av kantsone mot vann: Bra og viktig tiltak. Mye usikkerhet om hva man har lov til å gjøre. Krav om skjøtelsesplan? Avgrensning mot SMIL
- Vann-nett er ikke tilstrekkelig brukervennlig for grunneier. Tiltakene er heller ikke spesifikke nok.
- Forslag til noen flere aktuelle punkter:
 - 1: Reduksjon av fosforgjødsling. (Fra miljøavtale i Vansjø) .

- 2: Bruk av ny teknologi som reduserer miljøbelastningen: Gjødsling med N-sensor for gjødsling etter vekstens behov.
- 3: Bruk av ny teknologi som reduserer miljøbelastningen: Sprøyte med sensor og seksjonsstengning for presis plassering og redusert bruk av plantevernmidler.

Vannområdet Haldenvassdraget:

- Positive til miljøavtale, fordel med fleråring avtale og dialog med kommunen i forkant.
- Trinn 1 og 2 bør bytte plass, nummerere tiltak under a og b for skille dem fra hverandre.
- Vann-nett er for lite spesifikk til å anvendes på foretaksnivå.
- Andre valgbare tiltak: Redusert fosforgjødsling, stubb på opptil 100 % av arealet, miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel.

Østfold Bondelag:

- Dersom miljøavtaler skal gjelde for all dyrka mark i Viken blir satsene for lave og miljøavtalen mister sin verdi.
- Positivt at ordningen åpner for gode agronomiske og miljøretta tiltak som ikke finnes i den nasjonale menyen.
- Ønsker at trinn 1 blir det trinnet med lavest terskel og at trinn 2 er neste nivå
- «Flomerosjon» må defineres tydelig. Mange flate områder som er utsatt for flom har sedimentasjon.
- «Grasdekke (eller stubb) på 60 % gjennom vinteren» - ikke tilstrekkelig målretta jf LMDs «Retningslinjer for Regionale miljøprogram på vannmiljøområdet og § 8 i forskrift om produksjonstilskudd, datert 19.12.2012»
- Tiltak som normalt gjennomføres ved vanlig praksis bør ikke utløse tilskudd eller være med i en miljøavtale. Dekkvekster bør ikke være med. Fangvekster derimot - og gjerne med krav mer ambisiøst enn 10 % av jordbruksarealet.
- Positive til «pionerblanding», men trenger å få definert begrepet ytterligere.
- Kompostering er positivt. Det er særlig innen grønt og grovfôrproduksjonene at det blir biomasse å kompostere. Viktig at tiltaket utvides til å ta i mot kompost fra nabo eller samarbeidspartner.
- «Skjøtsel av kantsoner, mellom jordet og vassdrag for å begrense erosjon, redusere avrenning og avdrift av plantevernmidler»: Mange kvier seg for kantskjøtsel pga. streng beskyttelse i vannressursloven. Vanskelig å gjennomføre uten godkjent skjøtelsesplan, - reduserer oppslutningen om tiltaket. Ønsker at «skjøtsel av kantsoner» defineres tydeligere.
- «Jeg er kjent med tiltakene rettet mot avrenning i Vann-nett for vannforekomstene som berører min eiendom, og har gjennomført de tiltakene som er aktuelle for eiendommen», - hva betyr dette i praksis? Nettsiden <https://vann-nett.no/portal/> er lite tilgjengelig og bør ikke være ett av tiltakene i menyen til miljøplanen. Dette punktet har ikke vært drøftet tidligere i prosessen, og vi foreslår å fjerne det.

Mange av tiltakene under bokstav b som er vanskelig å innfri, ØBL foreslår noen nye tiltak under denne bokstaven:

- Damping i radkulturer
- Legge gras mellom radene i radkulturer for å hindre erosjon
- Bruk av robot i plantekulturer

- Spredning av gjødsel eller plantevernmidler med GPS-basert utstyr eller annen ny teknologi (åkersprøyte eller gjødselspreder med seksjonsvis avstenging, N-sensor ved spredning av gjødsel)
- Hyppigere jordprøvetaking enn det som er minstekravet, for eksempel hvert fjerde år.
- Utsatt omlegging av eng, dersom denne ordningen ikke blir gjeninnført i den nasjonale instruksjonen (se avsnitt under omtale av forslag til forskriften)
- Nedfelling eller nedlegging av husdyrgjødsel for høstkorn
- Fangvekster etter åkervekster (korn, oljevekster og belgvekster), dersom dette ikke lar seg implementere i § 30 «Fangvekster sådd etter høsting»
- Bruk av dynamisk gjødselplan, der man planlegger for delgjødsling og justerer etter forholdene i sesongen

Rakkestad kommune:

- Trinn 1 og Trinn 2 bør «bytte plass» rent pedagogisk,
- Ikke angitt om miljøavtalene kun skal gjelde prioriterte områder, eller alle områder
- Varighet - avtalene bør kunne strekke seg over flere år.
- De som søker dette tilskuddet må ha en proaktiv holdning og setter seg inn i kravene i forkant av gjennomføring, slik at det ikke blir en avveining på kontroll og tilsyn om en har klart å gjennomføre kravene eller ikke

Akershus Bondelag:

Mer byråkrati enn gevinst? Skal miljøavtale gjelde for alt jordbruksareal, dette må spesifiseres. Det vil gå for mye penger til dette tiltaket dersom satsen settes for høyt, men skal det være noe poeng med paragrafen så må det være en viss sats. Miljøavtalen gir rom for å innføre tilskudd til tiltak som ellers ikke finnes i den nasjonale menyen. Det er riktig å innføre «miljøavtale» etter en slik modell som foreslått.

VO Morsa:

«Det kan ikke gis tilskudd fra denne tilskuddsordningen for samme areal oftere enn hvert 4. år....» som står som vilkår under bedre jordstruktur og kompost, passer ikke helt inn som vilkår for en miljøavtale. Det bør omformuleres.

NLR Viken:

- Vanskelig å oppnå 4 av 6 punkter utenfor område med regionale miljøkrav, i hvert fall som grøntprodusent. Behov for et større miljøfokus hos mange produsenter. Motivasjonen for å "heve" seg miljømessig må opprettholdes
- Å lage egen kompost er meget ressurskrevende (ca. 500 kr/tonn). Mattilsynet - krav til registrering som gjødselvarprodusent og dokumentasjon hvert år. Flott måte å resirkulere ressurser som ellers lett kommer på avveie. Brukt riktig gir kompost et OK tilskudd til jorda med økt moldinnhold som resultat. Da må det ikke være for vanskelig å oppnå Miljøavtale Trinn 2!
- Savner krav om jordløsning i kombinasjon med Pionerblanding/jordstrukturforbedrende blandinger og foreslår at det kommer med i vilkårene. Det bør også kunne brukes varianter av Pionerblanding som er tilpasset tid og sted. Det er mange gode arter å velge mellom, og det gjøres en stor jobb i flere enheter hos Norsk Landbruksrådgiving for å prøve ut og samle info om de ulike artene.

- Generelt: Grøntnæringa har høye krav til jordkvalitet for å oppnå store avlinger av god kvalitet som de kan ta ut en pris for i markedet. Høye avlinger per daa gir minst miljøavtrykk. Det er skrikende behov for mere areal til denne voksende næringa. Det er satt høye mål for økt produksjon av slike vegetabiler, både utfra helseperspektiv og ut fra miljøavtrykksperspektiv
- Det er fint om tiltakene/tiltaksklassene treffer også denne næringa slik at de arbeider med å forbedre jorda, så den fortsetter å være eller blir egnet. Dette er også aktuelt for kornarealer. Vekstskiftet ville da bli mere variert. Moldinnholdet vil økes. En vil oppnå raskere omsetning av plantemateriale og innbygging i aktiv humus slik at plantene blir bedre ernært og potensielt vil trenge mindre tilført gjødsel og plantevernmidler. Det vil bli redusert tap av næringsstoffer til luft og vann. Vannhusholdningen vil bli bedre, og jorda vil takle både tørrere og våtere klima.
- Drenering er nødvendig mange steder og kan med hell gjøres samme året som man bruker jordstrukturforbedrende tiltak og kompost

Buskerud Bonde- og småbrukarlag:

- Her bør det innarbeides et poengsystem som gjør at man oppnår større tilskudd etter hvor mange tiltak som blir gjennomført i stedet for de to alternativer som er satt opp. F.eks. kan et krav være at begge tiltak under A er gjennomført og så gis det poeng for hvert av tiltakene under B som er gjennomført
- Ordet Pionerblanding bør byttes ut med et annet ord (jordforbedrende frøblandinger) for det finnes på markedet blandinger som har bedre effekt enn Pionerblanding for den mangler blant annet en/to korsblomstrede vekster.
- Det bør også være mulig å oppnå avtale i grasdistrikter slik at det stimuleres til å unngå høstpløying/jordbearbeiding om høsten slik at arealene overvintres med godt grasdekke også der
- Det er også grasdistriktene viktig å forbedre jordstruktur og stimulere til karbonbinding i jorda for å øke humusinnholdet. Det bør derfor være lignende tiltak i grasdistriktene også.

Landbrukskontoret i Midt-Buskerud:

- Blir for byråkratisk, uoversiktlig og komplisert! Kok det ned til bedra jordstruktur (pionerblanding) og bruk av gårdskompost. Forslag til navn på tiltak: «Jordforbedringstiltak»

Follo Landbrukskontor og vannområdet PURA:

- Innføring av miljøavtaler kompliserer og byråkratiserer miljøprogrammet vesentlig. Det er svært mange tiltak i programmet fra før og tilgjengeligheten for brukerne bør ikke vanskeliggjøres ytterligere.
- Vi forstår hensikten med miljøavtale, det skal belønnes ekstra å drive jordbruk gjennomført miljøvennlig.
- Dersom miljøavtaler innføres bør de gjøres så enkle og konkrete som mulig. Målet må være tydelig. Upresise formuleringer som «Høstkorn skal være godt etablert før innvintring» må unngås.

Noen kommentarer til de enkelte punktene:

- Tiltaksklassene, trinn 1 og 2, må bytte plass
- Bør se på formuleringene under a. permanent grasdekke, eks: bruk *flomutsatte arealer*. Dato for senest sådd høstkorn?
- Dekkvekster/fangvekster – hva er forskjellen? Vi bruker dekkvekst om korn med gjenlegg, det er ikke meningen her.
- Pionerblanding?
- Vi stiller spørsmål om ikke disse 3 jordforbedrende tiltakene tillegges for mye vekt.
- Lite aktuelt med egenprodusert kompost. Bruk av kloakkslam eller biorest bør også kunne gi poeng, dette er bærekraftig, god ressursbruk (gjenbruk, kretsløpstankegang)
- Er skjøtsel av kantsone et tiltak som bør gi poeng? I tilfelle bør det stå «Riktig skjøtsel---», og "riktig" må defineres. Vi ser oftere for grundig skjøtsel enn for lite skjøtsel
- Siste punkt under b må strykes. Svært få bønder er kjent med tiltakene i Vann-nett, heller ikke noe poeng i denne sammenheng

Alt i alt er vi i tvil om tiltakene som er foreslått er gode nok til å forsvare innføring av miljøavtale. Et alternativ kunne være å gi ekstra tilskudd til de som forplikter seg til å oppfylle miljøkravene i forskrift om regionale miljøkrav, selv om de ligger utenfor området der kravene gjelder.

Landbrukskontoret HSA:

«Det kan ikke gis tilskudd fra denne tilskuddsordningen for samme areal oftere enn hvert 4. år....» som står som vilkår under bedre jordstruktur og kompost, ikke passer helt inn som vilkår for en miljøavtale. Det bør omformuleres.

Akershus Fylkeskommune:

- Positivt til ordningen
- Bra med kombinasjon av flere tiltak
- Skal det gjelde kun i prioriterte områder eller overalt
- Hvor lenge skal avtalen gjelde?
- Bytte plass på 1 og 2
- Tiltak knyttet opp mot vann-nett foreslås tatt ut, da det ikke er spesifikt nok

Østfold Fylkeskommune:

- Positivt bra med kombinasjon av flere ordninger
- Skal det gjelder kun prioriterte eller alle områder
- Hvordan skal det gjøres i praksis (egne avtaler....?)
- Kobling mot vann- nett er ikke ok - anbefalt å ta ut

Buskerud Bondelag:

- Karbonbinding må inn som et menypunkt i miljøavtalen.
- Miljøavtale, del a – kulepunkt 4 må endres til: «Grasdekke (eller stubb) eller høstkorn på 60% gjennom vinteren.

Enebakk kommune:

- Punktene i miljøavtaleskjemaet kan med fordel spesifiseres som a1, a2 osv., slik at det blir enda enklere å henvise til enkeltpunktene
- Hva som faller inn under egenprodusert kompost bør spesifiseres. Hvor streng er definisjonen egenprodusert, kan man f.eks. kjøpe fra en nabo?

- Lett høstharving må defineres. Henvisning til punktene må stemme overens med teksten – det blir riktig dersom nytt punkt 1 settes som punkt 4.
- Blir kommunenes dispensasjonsmulighet fjernet? Jfr. §44 Administrasjon og dispensasjon
- Kommentar: Vi ønsker mer informasjon/veiledning om hva som er pionerblanding, «krav» til pionerblanding og tid før en kan dyrke noe på områder hvor dette er brukt.
- Skjøtsel av kantsoner – bør det stå i forhold til arealet? Hva med de som ikke har bekker? Hva med de som har bekker uten vegeterte kantsoner?
- Hydrotekniske tiltak: Hva skal kreves ved kontroll? Må være klare retningslinjer for kontrollerende instans.
- Det bør spesifiseres her hva «erosjonssikring» skal omfatte i praksis slik at dette blir etterprøvbart for landbrukskontorene. Menes her steinsetting, gras, annet?
- Landbrukstiltak foreslått etter vannforskriften (Tiltaksanalysene for vannområder i Vann-nett): Dette punktet bør absolutt slettes. Tiltakene som ligger inne i vann-nett er ikke vurdert på gårdsnivå, men for større delområder. Mange tiltak er såkalte «sekkeiltak» eller tiltakspakker, som er lagt inn for mange vannforekomster/kommuner, og hver enkelt bonde har ikke vært involvert i å utarbeide tiltak for sin eiendom. Tiltakene i vann-nett er altså ikke målrettet på gårdsnivå. De aller fleste gårdbrukere er lite kjent med vann-nett. Punktet bør strykes!
- Det må defineres hva som regnes med i miljøavtalen, er det tiltak per areal, foretak eller eiendom?

Regionkontor Landbruk

- Det er ikke beskrevet i høringsnotatet om miljøavtalen er tenkt gitt som et fast beløp uavhengig av arealstørrelsen og antall eiendommer i drift, som et tilskudd pr daa for hele driftsenheten under ett, eller som et tilskudd pr daa til enkelte skifter eller eiendommer som oppfyller kravene i tiltakspakken.
- For å gjøre tiltaket mulig å kontrollere og gjennomføre for søkere med store driftsenheter, bør det være mulig for gårdbruker å velge ut enkelte eiendommer eller enkeltskifter som omfattes av miljøavtalen.
- For tiltakene pionerblanding og egenprodusert kompost bør det gå fram hva som er krav til omfang av tiltaket for å kunne krysse av at det er gjennomført. Begge tiltakene er trolig tiltak som ikke er aktuelt å gjennomføre på store arealer, men heller på avgrensede områder. Det bør settes et minstekrav til hvor stort areal/prosentandel av areal i drift innenfor miljøavtalen som må være tilsådd med pionerblanding eller tilført kompost for at tiltakene kan regnes som utført.
- Det er ingen av tiltakene i miljøavtalen som retter seg mot husdyrbrukere. Det kan være aktuelt å inkludere noen alternativer som kun er aktuelle for husdyrprodusenter. Dette kan for eksempel være: «Det er etablert utvidet lagerkapasitet for husdyrgjødsel på 12 måneder, og ikke spredd husdyrgjødsel etter 1. september»

For alle tiltakene er det behov for klare retningslinjer om hvordan tiltakene skal gjennomføres og hvilket omfang som kreves av gjennomføringen. Dette er nødvendig for at kommunen skal kunne føre kontroll med gjennomføring av tiltakene i miljøavtalen.

Sørums kommun:

Miljøavtalen bør være enkel å forstå for søker, formidle og kontrollere for kommunen.

- Avtalen bør være flerårige.
- Ordninger som stimulerer til økt bruk av fangvekster, dekkvekster og tilførsel av organisk materiale er positivt for jordstruktur og dermed erosjonsrisikoen.

Nes kommun:

- Positivt hvis «miljøavtale» gir et ekstra tilskudd til gårdbrukere med miljøkrav
- Det er uklart om tiltakene overlapper med andre tiltak i forskriften om regionalt miljøprogram, og i tilfelle hvordan dette vil slå ut på satsene.
- Det går ikke fram om tiltakene skal markeres i kart i søknadssystemet eStil eller om det vil være en annen måte å forvalte dette på. Uklart om dette medfører merarbeid for forvaltningen.
- Ordningen fremstår som uoversiktlig, den bør settes opp på en ryddigere måte – for eksempel deles i «obligatoriske» og «valgfrie» tiltak
- Nes kommune har ikke erfaring med miljøavtale som RMP-tiltak. Bruken av ordet «avtale» bør vurderes endret (f.eks. til ekstra miljøinnsats), hvis ikke dette er noe som avtales før vekstsesongen eller over flere sesonger.
- Tiltakene må være godt definert og forståelige
- Tiltaket vil kreve veiledning til kommunene, og veiledning til gårdbrukerne fra kommunen og landbruksrådgivinga.
- Det er uklart om miljøavtale er noe som er tenkt brukt aktivt som et planleggingsverktøy når det gis miljøråd eller klimaråd til gårdbrukere.
- Svært få gårdbrukere vil kjenne til nettsiden «vann-nett» som er inngår i ett av de valgfrie tiltakene. Informasjonen på siden er tungt tilgjengelig og det bør vurderes nærmere om dette er hensiktsmessig utforming av tiltaket.